

Fimmtudaginn 2. maí 1996.

Nr. 24/1995.

Protabú Miklagarðs hf.

(Jóhann H. Nielsson hrl.)

gegn

Kaupfélagi Eyfirðinga

(Benedikt Ólafsson hdl.)

og gagnsök

Gjaldþrotaskipti. Riftun. Skuldajöfnuður.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Hrafn Bragason og Gunnlaugur Claessen og Friðgeir Björnsson dómstjóri.

Aðaláfrýjandi skaut málinu til Hæstaréttar með stefnu 25. janúar 1995. Hann krefst þess, að rift verði með dómi greiðslu á víxilskuld Miklagarðs hf. við gagnáfrýjanda, að fjárhæð 23.464.491 króna, og að hann verði dæmdur til að endurgreiða sömu fjárhæð með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. júlí 1993 til greiðsludags. Hann krefst enn fremur málskostnaðar í héraði og fyrir Hæstarétti.

Gagnáfrýjandi krefst þess aðallega, að sér verði aðeins gert að þola riftun að hluta og að endurgreiða aðaláfrýjanda 4.400.891 krónu auk krafinna dráttarvaxta á þá fjárhæð. Til vara krefst hann þess, að sér verði aðeins gert að þola riftun og endurgreiðslu á 10.445.849 krónum auk krafinna dráttarvaxta á þá fjárhæð. Þrautavarakrafa hans er sú, að hinn áfrýjaði dómur verði staðfestur að öðru leyti en því, að aðaláfrýjandi verði dæmdur til að greiða sér málskostnað í héraði auk málskostnaðar fyrir Hæstarétti.

I.

Nokkur ný skjöl í málinu hafa verið lögð fyrir Hæstarétt. Verður þeirra nánar getið síðar, eftir því sem ástæða er til.

Málavöxtum er lýst í hinum áfrýjaða dómi. Þar er gerð grein fyrir þeim víxlum, fimmtán talsins, sem allir voru samþykktir af Miklagarði hf. og gagnáfrýjandi telur sig hafa átt 15. júní 1993, er bú Miklagarðs hf. var tekið til gjaldþrotaskipta. Eru fjórir þeirra út gefnir á síðasta degi ársins 1992, en aðrir á fyrri hluta árs 1993, hinir

síðustu 31. mars. Tveir þessara víxla eru gefnir út af söluskrifstofu Kaupfélags Eyfirðinga, en hinir af dótturfélögum kaupfélagsins, þ. e. Kaffibrennslu Akureyrar hf., Efnaverksmiðjunni Sjöfn hf. og Vöruborg hf. Í upptalningu í héraðsdómi á víxlum, sem út gefnir eru af Vöruborg hf., vantar einn víxil, að fjárhæð 493.395 krónur, sem út gefinn er 31. mars 1993. Nemur samanlögð fjárhæð þessara víxla að meðtöldum hinum síðasttalda og bókfærðri vaxtakröfu, að fjárhæð 23.156 krónur, þeirri fjárhæð, sem gagnáfrýjandi nýtti til skuldajafnaðar á móti kröfum aðaláfrýjanda á hendur sér og Samlandi sf. vegna vörukaupa hinna síðartöldu af Miklagarði hf. frá mars til júní 1993. Sú fjárhæð er jafnframt hin sama og aðaláfrýjandi krefst hér fyrir dómi greiðslu á úr hendi gagnáfrýjanda. Af gögnum málsins verður ráðið, að af hálfu gagnáfrýjanda hafi ekki verið lýst skuldajöfnuði fyrr en í lok árs 1993.

Gagnáfrýjandi skýrir kröfur sínar hér fyrir dómi svo, að í aðalkröfu fallist hann á, að fjórir víxlar, sem allir eru gefnir út 31. mars 1993, nýtist sér ekki til skuldajafnaðar, þar eð ekki sé fullnægt skilyrði um þriggja mánaða eignarhaldstíma á gagnkröfu, sem sett sé í 1. mgr. 100. gr. laga nr. 21/1991 um gjaldþrotaskipti o. fl. Í kröfunni felist, að fallist verði á skuldajöfnuð að öðru leyti. Varakröfu sína skýrir gagnáfrýjandi svo, að framangreindir víxlar auk þeirra, sem hann tók á sig frá Kaffibrennslu Akureyrar hf. og Efnaverksmiðjunni Sjöfn hf., komi ekki til skuldajafnaðar. Að öðru leyti verði fallist á skuldajöfnuð og þá jafnframt vaxtakröfu, að fjárhæð 23.156 krónur. Þrautavarakrafa er hin sama og varakrafa að vaxtakröfu frátalinni.

II.

Við úrlausn málsins verður tekin afstaða til þess, hvort skilyrðum XVI. kafla laga nr. 21/1991 teljist fullnægt, svo að kröfur gagnáfrýjanda um skuldajöfnuð megi ná fram að ganga. Reynir í því sambandi einkum á ákvæði 1. mgr. 100. gr. laganna. Eins og kröfugerð gagnáfrýjanda hér fyrir dómi er háttað, koma ákvæði laganna, að því er varðar fjóra af þeim sextán víxlum, sem eru í eigu gagnáfrýjanda, ekki til frekari skoðunar. Þeir víxlar eru allir gefnir út 31. mars 1993, en bú Miklagarðs hf. var tekið til gjaldþrotaskipta 15. júní 1993, sem jafnframt er frestdagur við skiptin.

Með vísan til forsendna héraðsdóms verður staðfest sú niðurstaða hans, að gagnáfrýjanda hafi verið heimilt að nota til skuldajafnaðar tvo víxla, samtals að fjárhæð 356.895 krónur, en þeir eru báðir út gefnir af gagnáfrýjanda sjálfum 31. janúar og 28. febrúar 1993.

Pá verður enn fremur staðfest niðurstaða héraðsdóms með vísan til forsendna hans um þá víxla, sem út gefnir voru af Kaffibrennslu Akureyrar hf. og Efnaverksmiðjunni Sjöfn hf. og gagnáfrýjandi tók við frá þessum dótturfélögum sínum. Koma þeir víxlar samkvæmt því ekki til skuldajafnaðar við kröfu aðaláfrýjanda á hendur gagnáfrýjanda.

III.

Í héraðsdómi er tekin upp í heild skýrsla Geirs Geirssonar, lög-gilts endurskoðanda, sem felur í sér lýsingu á starfsemi Vöruborgar hf. Samkvæmt skýrslunni felast umsvif félagsins í því að annast vörudreifingu í Reykjavík og nágrenni fyrir framleiðendur á Akureyri. Er niðurstaða endurskoðandans sú, að starfsemi félagsins minni „fremur á útibú eða framlengingu á söluskristofum framleiðendanna heldur en á sjálfstætt starfandi viðskiptaeiningu sem vinnur að söfnun ágóða í eigin nafni“.

Gagnáfrýjandi telur, þegar litið sé til þess fyrirkomulags á fjárhagslegum samskiptum, sem verið hafði milli sín og Vöruborgar hf. og lýst er í skýrslunni, að hann hafi frá upphafi verið eigandi víxla Vöruborgar hf. á hendur Miklagarði hf.

Aðaláfrýjandi hefur lagt fyrir Hæstarétt skýrslu Helga V. Jónssonar, löggilts endurskoðanda, dagsetta 20. mars 1996, um sama efni og áður nefnd skýrsla. Er þar bent á nokkur atriði til viðbótar varðandi viðskiptaháttu Vöruborgar hf. og framleiðenda og lagt mat á þýðingu þeirra.

Upplýst er í málinu, að í viðskiptum Vöruborgar hf. og Miklagarðs hf. seldi hið fyrrnefnda félag vörur í eigin nafni og gaf út eigin reikninga til Miklagarðs hf. með sínu virðisaukaskattsnúmeri. Er ómótmælt, að í bókhaldi Miklagarðs hf. hafi Vöruborg hf. verið færð vörukaupin til tekna, en ekki einstökum framleiðendum varanna. Vixla, sem Vöruborg hf. tók við vegna sölunnar, sendi félagið til innheimtu í banka á sínu nafni og til greiðslu inn á eigin banka-reikning. Vöruborg hf. er sjálfstæður lögaðili, og í þessum viðskipt-

um stofnaðist ekki samningssamband milli gagnáfrýjanda og Miklagarðs hf. Er ljóst, að gagnvart Miklagarði hf. sem viðsemjanda og stjórnvöldum kom Vöruborg hf. fram sem seljandi vörunnar. Að þessu virtu verður ekki fallist á það með gagnáfrýjanda, að hann hafi frá upphafi orðið eigandi þeirra víxla, sem Mikligarður hf. samþykkti og afhentir voru Vöruborg hf. Geta skýringar á því, hvernig háttað sé innra uppgjöri í samskiptum gagnáfrýjanda við dótturfélag sitt, ekki breytt þeirri niðurstöðu.

Aðaláfrýjandi mótmælir því, að gagnáfrýjandi hafi sýnt fram á, að hann hafi eignast víxla Vöruborgar hf., áður en þrír mánuðir voru til frestdags. Sönnun á því hvíli á gagnáfrýjanda sjálfum, sem honum hafi ekki tekist. Þegar af þeirri ástæðu beri að hafna því, að honum sé heimilt að nota þessa víxla til skuldajafnaðar.

Aðaláfrýjandi hefur lagt fyrir Hæstarétt skilagrein innheimtu frá Íslandsbanka hf., sem dagsett er 19. apríl 1993. Með henni eru endursendir til Vöruborgar hf. fjórir víxlar, sem félagið hafði afhent bankanum til innheimtu. Eru þeir gefnir út á tímabilinu frá 31. desember 1992 til 28. febrúar 1993 og voru allir gjaldfallnir, er þeir voru teknir úr innheimtu. Víxlarnir bera sjálfir ekki með sér, hvenær þeir eru framseldir eða sendir gagnáfrýjanda. Með hliðsjón af þessu verður fallist á með aðaláfrýjanda, að sönnun bresti fyrir því, að þeir hafi komist í eigu gagnáfrýjanda fyrir 15. mars 1993. Færslur gagnáfrýjanda á þessum víxlum í sínu bókhaldi þykja ekki haggja þeirri niðurstöðu, en þar eru þeir færðir á sérstakan reikning, sem ber yfirskriftina „Mikligarður v/skuldaskila“. Er einn þeirra bókaður inn á reikninginn í febrúar 1993, en hinir í apríl sama ár. Um fimmta víxlinn, sem frá Vöruborg hf. stafar og gefinn er út meira en þremur mánuðum fyrir frestdag, er það eitt upplýst, að hann er bókfærður hjá gagnáfrýjanda 30. apríl 1993. Færsla á honum í bókhaldi rennir því ekki stoðum undir, að framsal hafi orðið svo tímanlega, að skuldajöfnuður sé tækur.

Að þessu virtu verður ekki fallist á, að víxlar, sem út gefnir eru af Vöruborg hf., nýtist gagnáfrýjanda til skuldajafnaðar gegn kröfum aðaláfrýjanda í málinu.

Ekki hefur verið í ljós leitt, að vaxtakrafa gagnáfrýjanda tengist þeim tveimur víxlum, sem honum er heimilt að nýta til skuldajafnaðar gegn kröfum aðaláfrýjanda. Verður henni því hafnað.

Samkvæmt framangreindu verður krafa aðaláfrýjanda tekin til greina með 23.107.596 krónum með dráttarvöxtum, svo sem krafist er, en upphafsdegi dráttarvaxta hefur ekki verið sérstaklega mót-mælt. Verður gagnáfrýjanda jafnframt gert að greiða málskostnað, sem ákveðst sameiginlega í héraði og fyrir Hæstarétti, eins og í dómsorði greinir.

D ó m s o r ð :

Gagnáfrýjandi, Kaupfélag Eyfirðinga, greiði aðaláfrýjanda, þrotabúi Miklagarðs hf., 23.107.596 krónur með dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. júlí 1993 til greiðsludags.

Gagnáfrýjandi greiði aðaláfrýjanda samtals 900.000 krónur í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur Héraðsdóms Norðurlands eystra 14. desember 1994.

Mál þetta, sem endanlega var dómtekið 18. nóvember sl., hefur þrotabúi Miklagarðs hf., kt. 601083-0869, Lágmúla 5, Reykjavík, höfðað hér fyrir dómi með stefnu, birtri lögmanni stefnda 18. mars 1994, á hendur Kaupfélagi Eyfirðinga, kt. 680169-2769, Hafnarstræti 91-99, Akureyri.

Eru dómkröfur stefnanda þessar:

1. Að rift verði með dómi greiðslu á víxilskuld Miklagarðs hf. við stefnda, að fjárhæð 23.464.491 kr.
2. Að stefndi verði dæmdur til að endurgreiða stefnanda 23.464.491 kr. ásamt dráttarvöxtum samkvæmt III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 frá 1. júlí 1993 til greiðsludags og að dæmt verði, að dráttarvextir leggist við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn 1. júlí 1994, í samræmi við 12. gr. sömu laga.
3. Að stefndi verði dæmdur til að greiða stefnanda málskostnað skv. fram lögðum reikningi og að málskostnaðarfjárhæð beri dráttarvexti skv. III. kafla laga nr. 25/1987 frá 15. degi eftir dómsuppsögu til greiðsludags. Stefndi krefst aðallega sýknu af öllum kröfum stefnanda og að honum verði tildæmdur hæfilegur málskostnaður að mati dómsins.

Til vara krefst stefnandi þess, að hann verði dæmdur til að þola riftun og

endurgreiða stefnanda aðeins 4.400.891 kr. auk krafinna dráttarvaxta á þá fjárhæð.

Til þrautavara krefst stefndi þess, að hann verði dæmdur til að þola riftun og endurgreiða stefnanda aðeins 8.617.337 kr. auk krafinna dráttarvaxta á þá fjárhæð.

Til þrautaprautavara krefst stefndi þess, að hann verði dæmdur til að greiða stefnanda 10.469.005 kr. auk krafinna dráttarvaxta á þá fjárhæð.

Stefnandi kveður málavexti vera þá, að Mikligarður hf. hafi upphaflega verið sameignarfélag í eigu Sambands íslenskra samvinnufélaga og þriggja kaupfélaga, sem stofnað hafi verið í janúar 1983 til þess að reka stórmarkað með matvöru og sérvöru í Holtagörðum. Hinn 1. janúar 1990 hafi Miklagarði sf. verið breytt í hlutafélag, Miklagarð hf., en þá hafi sameinast félaginu verslunardeild Sambandsins og verslunarrekstur KRON. Tilgangur hlutafélagsins skyldi vera heildsölu- og smásöluverslun, innflutningur, rekstur fasteigna, lánastarfsemi og skyldur atvinnurekstur. Mikligarður hf. hafi um skeið rekið fjóra stórmarkaði undir nafninu Kaupstaður og auk þess fimm svonefndar 11/11-verslanir auk stórmarkaðarins í Holtagörðum og umfangsmikillar innflutningsverslunar. Mikligarður hf. hafi verið rekinn með stórfelldu tapi allt frá byrjun. Þegar árið 1992 hafi orðið ljóst, hvert stefndi, þar sem eigið fé félagsins hafi verið neikvætt um 335 milljónir kr. bókhaldsárið 1991–1992, en tap af rekstrinum það tímabil hafi verið 395 milljónir kr. Samkvæmt áritun endurskoðenda fyrirtækisins á rekstrarreikning þess fyrir árið 1991 hafi verið vafamál, hvort félagið gæti haldið áfram starfsemi sinni. Þegar þetta hafi legið ljóst fyrir, hafi stjórn félagsins gripið til þess ráðs að auka hlutafé með það að markmiði að bjarga rekstrinum. Í kjölfar þess hafi 30. september 1992 verið ákveðið að auka hlutafé fyrirtækisins úr 53 milljónum í 670 milljónir. Hafi sú ráðstöfun átt að tryggja rekstur og efnahag Miklagarðs hf. til frambúðar. Í reynd hafi hlutafé verið aukið um 453 milljónir, en þrátt fyrir þessar ráðstafanir hafi fyrirtækið áfram verið rekið með stórfelldu tapi.

Á stjórnarfundum 11. desember 1992 hafi þáverandi framkvæmdastjóri lagt fram bráðabirgðauppgjör vegna rekstrar síðustu 11 mánaða og áætlaðrar afkomu fyrir 12. mánuðinn. Áætlun þessi hafi gert ráð fyrir að halli ársins 1992 yrði 153,9 milljónir. Á fundinum hafi komið fram áhyggjur stjórnarmanna af miklum taprekstri fyrirtækisins og afleitri stöðu ýmissa deilda þess.

Hinn 22. mars 1993 hafi stjórn Miklagarðs hf. borist bréf frá bankastjórn Landsbanka Íslands, aðalviðskiptabanka fyrirtækisins, þar sem fram hafi komið það álit stjórnar bankans, að Mikligarður hf. væri ekki í stakk búinn

til að starfa áfram. Þetta álit bankastjórnar hafi verið byggt á athugunum starfsmanna bankans og óendurskoðuðum drögum endurskoðenda Miklagarðs hf. að ársreikningi fyrir árið 1992. Í bréfinu hafi komið fram það álit bankans, að fjárhagsstaða félagsins væri orðin slík, að þegar yrði að grípa til ráðstafana, sem miðuðu að því, að rekstri félagsins yrði hætt. Einnig hafi verið tekið fram, að bankinn legði á það áherslu, að stjórn félagsins gerði á allra næstu dögum grein fyrir því, hvaða ráðstafanir hún áformaði að gera til að hætta starfsemi félagsins og gera upp við bankann og aðra kröfuhafa. Í bréfinu hafi það skilyrði verið sett fram fyrir framhaldi viðskipta, að fulltrúi bankans samþykkti dag hvern öll áform félagsins um greiðslur til einstakra lánardrottna.

Stjórn Miklagarðs hf. hafi komið saman 22. mars 1993. Á þessum fundi hafi verið lagðar fyrir stjórnina bráðabirgðatölur vegna uppgjörs ársins 1992, sem vísað hafði verið til í bréfi Landsbankans. Hafi tölur þessar sýnt, að áætlað tap ársins 1992 var orðið 472.184.401 kr. Einnig hafi fundarmenn rætt áðurnefnt bréf Landsbankans og þær ráðstafanir, sem grípa yrði til í rekstri fyrirtækisins. Að loknum miklum umræðum hafi stjórnin samþykkt þá tillögu stjórnarformanns að fela fulltrúum Sambandsins í stjórn Miklagarðs hf. að gera stjórn Sambandsins grein fyrir stöðu Miklagarðs hf.

Stjórn Miklagarðs hf. hafi svo aftur komið saman 25. mars 1993. Á þeim fundi hafi verið lýst þeirri ákvörðun Sambandsins að hætta afskiptum af rekstri Miklagarðs hf. og að leggja fyrir stjórn Miklagarðs hf. að selja fyrirtækið, annaðhvort í heilu lagi eða einstakar deildir þess. Á fundinum hafi jafnframt verið gerð bókun, þar sem m. a. hafi komið fram, að óskað var eftir fullkomnara rekstraryfirliti frá endurskoðendum fyrirtækisins. Að auki hafi verið ákveðið að segja upp öllum starfsmönnum félagsins frá 1. apríl 1993 að telja. Ákveðið hafi verið að ráðast ekki í neinar nýjar fjárfestingar og greiða aðeins þær skuldir, sem óhjákvæmilegt væri að greiða til þess að geta haldið áfram rekstrinum. Þá skyldi aðeins kaupa þær vörur, sem nauðsynlegar væru til endursölu með skemmsta mögulega fyrirvara. Með sama hætti skyldi leitast við að afpakka þær vörur, sem ætla mætti, að yrðu fyrirtækinu fljótt íþyngjandi birgðalega. Að lokum skyldi stefnt að því að selja eignir og rekstrarþætti fyrirtækisins.

Í kjölfar þessa fundar hafi fjölmiðlum 26. mars 1993 verið send fréttatilkynning frá stjórn Sambandsins og stjórn Miklagarðs hf., þar sem fram hafi komið, að hallarekstur fyrirtækisins væri meiri en gert hefði verið ráð fyrir. Þar hafi einnig komið fram, að ákveðið hafi verið að selja allar rekstrareiningar fyrirtækisins.

Með bréfi framkvæmdastjóra Miklagarðs hf., dags. 31. mars 1993, hafi

Þessi ákvörðun verði kynnt og öllum „birgjum“ tilkynnt um breytta viðskiptahætti.

Þegar hér hafi verið komið, telji stefnandi fullvíst, að Mikligarður hf. hafi verið kominn í greiðsluþrot, og fullyrðir stefnandi, að stefnda hafi verið kunnugt eða mátt vera um það kunnugt. Þú Miklagarðs hf. hafi að beiðni stjórnar félagsins verið tekið til gjaldþrotaskipta 15. júní 1993 með úrskurði Héraðsdóms Reykjavíkur, og hafi Ástráður Haraldsson hdl. og Jóhann Níelsson hrl. verið skipaðir skiptastjórar sama dag. Innköllun til kröfuhafa hafi verið birt í Lögbirtingablaði 7. júlí 1993, og hafi fyrsti skiptafundur verið haldinn 3. nóvember 1993. Samtals hafi lýstar kröfur í búið numið 1.778.822.754,83 kr.

Mikligarður hf. hafi átt mikil viðskipti við stefnda og dótturfyrirtæki hans á árunum 1992 og 1993, eins og fram komi í sundurliðun Emils Theódórs Guðjónssonar, löggitls endurskoðanda, sem lögð sé fram í málinu. Stefndi og dótturfyrirtæki hans, Samland sf. á Akureyri, hafi átt allmikil viðskipti við Miklagarð hf. á árunum 1992-1993. Vörukaup þau hafi jafnaðarlega verið greidd með víxlum, en skuld þessara fyrirtækja vegna vörukaupa af Miklagarði hf. hafi samkvæmt bókhaldi stefnanda pr. 15. júní 1993 verið 26.539.861 kr. Mikligarður hf. hafi hins vegar keypt lítið af þessum fyrirtækjum. Vörukaup Miklagarðs hf. af stefnda hafi á árinu 1993 aðeins numið 406.592 kr. Mikligarður hf. hafi á hinn bóginn keypt í verulegum mæli vörur af dótturfyrirtækjum stefnda á árinu 1993, þ. e. af Kaffibrennslu Akureyrar hf., Vöruborg hf. og Sjöfn hf. Þessi vörukaup hafi að meginstefnu til verið greidd með víxlum, samþykktum af Miklagarði hf. Ógreidd víxilskuld Miklagarðs hf. vegna vörukaupa af Kaffibrennslu Akureyrar hf. og Vöruborg hf. hafi pr. 15. júní 1993 verið 28.953.038 kr.

Hinn 15. nóvember 1993 hafi KEA og Samlandi sf. verið send innheimtu-bréf vegna áðurnefndrar skuldar þeirra við stefnanda vegna vörukaupa. Í símbréfi, dags. 5. desember 1993, hafi lögmaður fyrirtækjanna lýst yfir, að hann teldi þau eiga gagnkröfu í þrotabúið, og hafi hann krafist skuldajafnaðar á grundvelli 1. mgr. 100. gr. laga nr. 21/1991.

Á fundi, sem skiptastjórar hafi átt með forsvarsmönnum fyrirtækjanna 17. janúar 1994, hafi komið í ljós, að stefndi hafði fengið framseldan til sín hluta víxileignar Vöruborgar hf., Kaffibrennslu Akureyrar hf. og Sjafnar hf. og jafnframt tekið að sér að annast greiðslu á skuld Samlands sf. Hafi lögmaður KEA krafist skuldajöfnunar á víxileign og víxilskuld KEA, eins og hún var þá orðin með áðurnefndum framsölum.

Stefnukröfur í máli þessu séu reistar á upplýsingum úr bókhaldi KEA. Samkvæmt sérstökum reikningi vegna skuldaskila nr. 54 – 400 hafi félagið

fengið framseldar til sín kröfur til skuldajafnaðar, alls að fjárhæð 23.464.491 kr., en í sama reikningi sé kreditfærsla vegna viðtöku KEA á skuld Samlands sf. við Miklagarð hf., að fjárhæð 6.479.381 kr.

Niðurstaða viðskiptareiknings Miklagarðs hf. hjá KEA sé kredit Miklagarður 19.846.411 kr., þ. e. skuld KEA við Miklagarð hf. vegna vörukaupa á tímabilinu frá 31. mars 1993 og fram að gjaldþroti Miklagarðs hf.

Skiptastjórar hafi ekki fallist á skuldajöfnun og sent riftunarbréf 10. febrúar 1994. Engin viðbrögð hafi borist við því bréfi. Skiptastjórar þrotabúsins telja málsókn þessa því óhjákvæmilega, þar sem stefndi hafi ekki fallist á riftun og endurgreiðslu.

Stefnandi telur, að almenn skilyrði til riftunar séu óumdeilanlega fyrir hendi. Ljóst sé, að möguleikar kröfuhafa á að fá fullnustu krafna sinna aukist, ef riftun nái fram að ganga, og einnig sé ljóst, að greiðsla til stefnda á viðskiptaskuld Miklagarðs hf. hafi ekki verið í samræmi við greiðslu til annarra kröfuhafa og því leitt til mismununar kröfuhafa.

Kröfu sína um riftun byggi stefnandi á eftirfarandi:

- A. Að greiðsla viðskiptaskuldar Miklagarðs hf. hafi verið innt af hendi með vöruúttekt stefnda og dótturfyrirtækis stefnda, sem teljist óvenjulegur greiðslueyrir úr hendi Miklagarðs hf., og sé því greiðslan riftanleg með vísan til 1. mgr. 134. gr. laga nr. 21/1991.
- B. Kröfu sína um riftun byggi stefnandi einnig sjálfstætt á því, að greiðslan hafi á ótilhlýðilegan hátt orðið stefnda til hagsbóta á kostnað annarra kröfuhafa og sé riftanleg með vísan til 141. gr. laga nr. 21/1991.

Um A.

Stefnandi telji, að skilyrði 1. mgr. 134. gr. laga nr. 21/1991 séu fyrir hendi. Þessi skilyrði, sem séu hlutlæg, séu:

1. Að um sé að ræða greiðslu skuldar. Um þetta skilyrði vísist m. a. til könnunar, sem Emil Theódór Guðjónsson, lögg. endurskoðandi, hafi unnið fyrir skiptastjóra í bókhaldi Miklagarðs hf. og sé meðal skjala, sem stefnandi hefur lagt fram við þingfestingu málsins. Þar komi greinilega fram, að um sé að ræða greiðslur viðskiptaskuldar, sem orðið hafi til vegna vörukaupa Miklagarðs hf. hjá fyrirtækjum tengdum stefnda og sem stefndi hafi fengið kröfur framseldar frá.
2. Að greiðslan hafi verið innt af hendi á síðustu sex mánuðum fyrir frestdag. Vörur þær, sem stefndi og dótturfyrirtæki hans, Samland sf., hafi fengið sem greiðslu, hafi verið afhentar á tímabilinu frá 29. mars 1993 og fram að 15. júní 1993. Stefndi hafi lýst yfir skuldajöfnun vegna víxilskuldar stefnanda, eins og hún hafi verið 15. júní 1993, en frestdagur miðist við 15. júní 1993, er bú Miklagarðs hafi verið tekið til gjaldþrotaskipta, og séu því tímamörk greinarinnar uppfyllt.

3. Að skuldin hafi verið greidd með óvenjulegum greiðslueyri. Um þetta skilyrði vísist til fyrrgreindrar könnunar Emils Theódórs Guðjónssonar, lögg. endurskoðanda. Í henni komi m. a. fram, að greiðslan sé óvenjuleg, sé litið til fyrri viðskipta fyrirtækjanna. Af skýrslunni sé ljóst, að Mikligarður hf. hafi í viðskiptum sínum við stefnda greitt skuldir sínar með víxlum, samþykktum af Miklagarði hf., og verði ekki séð, að um greiðslur í öðru formi hafi verið samið.
4. Að greiðslan hafi ekki verið venjuleg eftir atvikum, en stefnandi fullyrði, að engin venja hafi ríkt í viðskiptum aðilanna í þessa veru, og vísi m. a. um þetta skilyrði til könnunar Emils Theódórs, sem fyrr sé getið.

Um B.

Stefnandi byggir einnig riftunarkröfu sína sjálfstætt á 141. gr. laga nr. 21/1991 og telji, að skilyrði lagagreinarinnar séu fyrir hendi, en þau séu:

1. Að greiðslan hafi verið ótilhlýðileg sem slík, m. a. vegna grandsemi stefnda um ógjaldfærni Miklagarðs hf.
2. Að greiðsla skuldarinnar hafi verið sumum kröfuhöfum til hagsbóta á kostnað annarra.
3. Að Mikligarður hf. hafi verið ógjaldfær, þegar greiðslan var innt af hendi.
4. Að stefndi hafi vitað eða mátt vita um gjaldfærni Miklagarðs hf., þegar greiðslan hafi verið innt af hendi, og þau atvik, sem gert hafi það að verkum, að greiðslan var ótilhlýðileg.

Verði ekki talið, að málsástæður þær, sem raktar séu hér að framan, eigi við um það tilvik, sem hér sé til úrlausnar, sé byggt á því, að víxilskuld sú, 23.464.491 kr., sem stefndi hafi notað til skuldajöfnunar á móti vöruúttektum sínum samkvæmt framansögðu, hafi hann eignast innan þriggja mánaða frá frestdegi, og þar af leiðandi hafi skuldajöfnunin verið honum óheimil með vísan til skilyrða 1. mgr. 100. gr. gjaldþrotalaga.

Þá sé byggt á því, að stefnda hafi, er hann hafi eignast nefndar kröfur, mátt vera ljós bág staða Miklagarðs hf., og auk þess hafi stefndi fengið kröfur þessar framseldar sér sérstaklega í því skyni að skuldajafna þeim við kröfur stefnanda.

Auk framangreindra málsástæðna byggir stefnandi á skilningi fræðimanna og dómaframkvæmd á þessum lagaákvæðum.

Kröfu um endurgreiðslu kveður stefnandi reista á 1. mgr. 142. gr. laga nr. 21/1991 að því leyti, sem riftunarkrafan byggist á 134. gr. gjaldþrotalaga, en á 3. mgr. sömu greinar að því leyti, sem riftunarkrafan sé byggð á 141. gr. gjaldþrotalaga. Krafa um vexti og dráttarvexti sé byggð á ákvæðum III. kafla laga nr. 25/1987, og málskostnaðarkrafan sé byggð á 1. mgr. 130. gr., sbr. 129. gr. laga nr. 91/1991.

Af hálfu stefnda er því haldið fram, að hann hafi um áratugaskeið ásamt dótturfyrirtækjum sínum, Efnaverksmiðjunni Sjöfn hf., Kaffibrennslu Akureyrar hf., Vöruborg hf. og Samlandi sf., átt viðskipti við fyrirtæki Miklagarðs, bæði áður en Miklagarði hafi verið breytt í hlutafélag og fyrr, meðan fyrirtækið hafi verið rekið sem verslunardeild Sambands íslenskra samvinnufélaga. Hafi fyrirtækin keypt vörur hvort af öðru og skuldajafnað sín á milli. Meðan viðskiptin hafi verið við verslunardeild Sambandsins og eftir stofnun Miklagarðs sf. 1983, hafi farið fram skuldajöfnun á milli fyrirtækjanna um viðskiptareikning Sambandsins.

Fljótlega eftir að hlutafélag hafi verið stofnað um rekstur Miklagarðs árið 1990, hafi þess verið farið á leit af forsvarsmönnum Miklagarðs, að aðilar samþykktu víxla fyrir úttektum hvor hjá öðrum, og muni tilgangurinn hafa verið sá, að Miklagarður hf. gæti náð sér í aukið rekstrarfé með því að fá þegar í hendur víxla samþykkt af stefnda og selja þá.

Síðla árs 1992 og í ársbyrjun 1993 hafi tekið að bera á greiðsludrætti hjá Miklagarði hf. gagnvart stefnda og dótturfyrirtækjum hans. Fjármálastjóri stefnda, sem jafnframt hafi haft með fésýslu dótturfyrirtækjanna að gera, hafi tilkynnt Miklagarði hf., að ef ekki yrði bót ráðin á vanskilum, væri honum nauðugur sá kostur að setja Miklagarð hf. í staðgreiðsluviðskipti vegna kaupa af dótturfyrirtækjum hans, en síðan skuldajafna með vangoldnum víxlum á hendur stefnanda á móti úttektum stefnda hjá honum.

Hinn 15. 6. 1993, þ. e. á frestdegi við gjaldþrotaskiptin, hafi stefndi átt eftirtalda víxla á hendur Miklagarði hf.:

Útg. af Vöruborg hf.:

kr.	524.358	útg. 31.12.92	pr. 18.02.93
	483.762	útg. 28.02.93	pr. 17.04.93
	2.426.712	útg. 28.02.93	pr. 17.04.93
	2.994.526	útg. 31.01.93	pr. 18.03.93
	6.209.233	útg. 31.12.92	pr. 17.02.93
	1.358.273	útg. 31.03.93	pr. 05.05.93

Alls kr. 14.490.259 (?)

Útg. af Söluskrifstofu KEA:

kr.	143.677	útg. 31.01.93	pr. 15.03.93
	213.218	útg. 28.02.93	pr. 17.04.93

Alls kr. 356.895

Útg. af Efnaverksmiðjunni Sjöfn hf.:

kr.	984.776	útg. 28.02.93	pr. 17.04.93
	453.484	útg. 31.03.93	pr. 15.05.93

	1.079.617	útg. 31.01.93	pr. 17.03.93
	898.069	útg. 31.12.92	pr. 15.02.93
Alls kr. 3.415.946			
Útg. af Kaffibrennslu Akureyrar hf.:			
kr.	1.580.575	útg. 31.12.92	pr. 11.03.93
	1.501.921	útg. 28.02.93	pr. 03.05.93
	2.095.739	útg. 31.03.93	pr. 04.06.93
Alls kr. 5.178.235			

Þá hafi stefndi átt bókfærða vaxtakröfu á hendur Miklagarði hf., að fjárhæð 23.156 kr. Samtals hafi stefndi því átt kröfu á hendur Miklagarði hf., að fjárhæð 23.464.491 kr., en þetta sé sama fjárhæð og fram komi í hreyfinga-lista úr bókhaldi stefnda. Þessa kröfu hafi stefndi notað til skuldajafnaðar gagnvart skuld sinni við Miklagarð hf.

Stefndi telur riftunarástæður og kröfu stefnanda um endurgreiðslu alls ekki vera fyrir hendi og byggir sýknukröfu sína aðallega á eftirtöldum málsástæðum:

1. Stefndi sé samvinnufélag, og útgefendur víxlanna séu fyrirtæki í eigu stefnda. Þessum fyrirtækjum sé skylt samkvæmt lögum um samvinnufélög nr. 22/1991 að hafa reikningsleg tengsl og mynda með sér sérstakan samstæðureikning. Fyrirtækin hafi mjög nán fjármálaleg tengsl, og beri að líta á þau sem einn og sama aðila í þessum viðskiptum. Víxlar þeir, er hér sé um að ræða, hafi því orðið eign stefnda þegar við útgáfu þeirra.
2. Á því sé byggt, að skilyrði skuldajafnaðar eigi hér við. Vöruúttekt stefnda og dótturfyrirtækis hans, Samlands sf., hjá stefnanda sé ekki greiðsla á skuld, heldur sé hún hluti samfelldra gagnkvæmra viðskipta á milli fyrirtækjanna. Viðskiptin hafi staðið um áratugaskeið, og skuldajöfnuði hafi ávallt verið beitt þar til fyrir örfáum árum, að Mikligarður hf. hafi farið fram á að afhenda og fá í hendur samþykktu víxla til að ná sér í aukið rekstrarfé. Þegar um slík samfelld gagnkvæm viðskipti sé að ræða, eigi þriggja mánaða skilyrði 100. gr. gjaldprotalaga ekki við. Stefndi hafi átt kröfu á hendur stefnanda og beitt skuldajöfnuði með heimild í 100. gr. gjaldprotalaga. Hér sé ekki um greiðslu skuldar að ræða í skilningi 1. mgr. 134. gr. gjaldprotalaga, og eigi því það lagaákvæði ekki við hér.
3. Því sé mótmælt, að ráðstöfun sú, er felist í greindum skuldajöfnuði og viðskiptunum að baki hans, hafi með ótilhlýðilegum hætti orðið stefnda til hagsbóta á kostnað annarra kröfuhafa, enda hafi stefnda ekki verið

kunnugt um ógjaldfærni þrotamanns, þegar viðskiptin áttu sér stað, og hafi stefndi ekki haft nokkurt hugboð um, að ráðstöfunin væri ótilhlýðileg. Stjórnendur Miklagarðs hf. hafi lýst yfir mikilli bjartsýni fram á síðustu stund, og megi nefna blaðagrein í DV 29. 1. 1993, þar sem framkvæmdastjóri Miklagarðs telji stefna í hagnað árið 1993. Stefndi hafi ekki átt greiðari aðgang að upplýsingum um efnahag og rekstur Miklagarðs hf. en hver annar viðskiptamaður félagsins. Því sé mótmælt, að ákvæði 141. gr. gjaldþrotalaga eigi hér við.

Varakröfu sína byggir stefndi á því, að verði litið svo á, að þriggja mánaða eignarskilyrði á kröfu fyrir frestdag, er fram komi í 100. gr. gjaldþrotalaga, sé óundanþægt, falli þeir víxlar, sem gefnir hafi verið út innan frestsins, utan skuldajafnaðar. Þetta séu fjórir víxlar, allir út gefnir 31. 3. 1993, samtals 4.400.891 kr.

Þrautavarakröfu sína byggir stefndi á því, að verði litið svo á, að ekki sé um sama aðila að ræða, þar sem hann og dótturfyrirtæki hans eru, og hann hafi fengið víxilkröfurnar framseldar í því skyni að skuldajafna þeim við kröfu stefnanda, sé á það að líta, að krafa samkvæmt víxlum, samtals að fjárhæð 14.490.259 kr., út gefnum af Vöruborg hf., séu víxlar, sem aldrei hafi verið eign Vöruborgar hf., heldur hafi þeir raunverulega verið eign stefnda. Vöruborg hf. eigi aldrei þær vörur, sem þar séu seldar, heldur selji félagið þær í umboðssölu. Því verði andvirði seldrar vöru aldrei eign Vöruborgar hf., og hafi greindir víxlar því ávallt verið eign stefnda. Þá séu víxlar, út gefnir af söluskrifstofu KEA, 356.895 kr., óumdeilanlega eign stefnda.

Þrautapräutavarakröfu sína byggir stefndi á sömu forsendum og þrautavarakröfuna að viðbættum forsendum varakröfu, þ. e., að víxlar, út gefnir af Vöruborg hf. og söluskrifstofu KEA, komi til skuldajafnaðar kröfu stefnanda að frátöldum tveim víxlum, út gefnum 31. 3. 1993.

Kveðst stefndi byggja sýknukröfu sína á 100. gr. gjaldþrotalaga nr. 21/1991. Um samvinnufélög, dótturfélög og samstæðureikning sé vitnað til ákvæða laga um samvinnufélög nr. 22/1991, IX. og X. kafla. Málskostnaðarkrafa sé byggð á 130. gr. laga nr. 91/1991.

Geir Geirsson, löggiltur endurskoðandi, hefur gefið skýrslu hér fyrir dómi.

Emil Theódór Guðjónsson, löggiltur endurskoðandi, gerði könnun á viðskiptum Miklagarðs hf. við stefnda á árunum 1992 og 1993, og er skýrsla hans dags. 13. des. 1993 og lögð fram í málinu. Samkvæmt henni nam vörusala Miklagarðs hf. til Kaupfélags Eyfirðinga árið 1992 58.461.286 kr. og árið 1993 20.674.531 kr. Þá segir í lok skýrslunnar: „Vörukaup KEA af Miklagarði virðast vera í jafnvægi á milli ára, en mjög mikið er um leiðréttingar á

sölu, sérstaklega á seinni helmingi ársins 1992 og á árinu 1993. Flett var upp á nokkrum leiðréttingafylgiskjöllum, og var þá um að ræða vöruskil eða verðlækkun. Í janúar 1993 var gjaldfallinn víxill KEA endurgreiddur með víxli frá Vöruborg hf. Að okkar áliti er ekki hægt að sjá nein óeðlileg viðskipti á milli KEA og Miklagarðs hf., og við teljum, að innheimta skuli útistandandi viðskiptakröfu á hendur KEA, að fjárhæð 19.959.179 kr., að frádreginni skuld Miklagarðs hf. við KEA, að fjárhæð 357.550 kr.“

Sami endurskoðandi gerði einnig könnun á viðskiptum Miklagarðs hf. við Samland sf., og er skýrsla hans, dags. 13. des. 1993, lögð fram í málinu. Samkvæmt henni nam vörusala Miklagarðs hf. til Samlands sf. árið 1992 10.477.730 kr. og árið 1993 6.977.673 kr. Í lok skýrslunnar segir: „Vörukaup Samlands sf. af Miklagarði hf. í febrúar og mars 1993 voru greidd með víxli. Þeir víxlar voru sendir til samþykktar, en voru aldrei samþykktir og því færðir aftur á viðskiptakröfu. Vörukaup Samlands sf. í mars 1993 námu 5,5 milljónum króna og voru töluvert hærri en vörukaup aðra mánuði á árunum 1993 og 1992. Það er álit okkar, að innheimta skuli útistandandi kröfu á hendur Samlandi sf., að fjárhæð 6.580.682 kr.“

Samkvæmt þessu var um að ræða venjubundna og eðlilega vörusölu Miklagarðs hf. til stefnda og Samlands sf. á því tímabili, er mál þetta varðar, en ekki sérstaklega greiðslu á viðskiptaskuld Miklagarðs hf. við stefnda, svo sem haldið er fram af stefnanda, enda myndaðist samsvarandi krafa á hendur stefnda og Samlandi sf., sbr. skýrslu endurskoðandans, sem að framan er getið. Verður því hvorki talið, að um sé að ræða riftanlega ráðstöfun skv. 134. gr. né 141. gr. laga nr. 21/1991, og verður krafa stefnanda því ekki á þeim lagagreinum reist.

Verður þá fjallað um það, hvort skuldajöfnuður stefnda 5. des. 1993 hafi verið heimill, en ekki er tölulegur ágreiningur um, hver skuld stefnda við stefnanda var þá.

Ekki verður fallist á það með stefnda, að líta beri á stefnda og framangreind dótturfélög sem einn og sama aðila.

Í málinu er lögð fram svofelld skýrsla Geirs Geirssonar, lögg. endurskoðanda, dags. 23. sept. 1994:

„Vöruborg hf. – Lýsing á starfsemi.

Að beiðni þinni fylgir hér á eftir stutt lýsing á starfsemi og bókhaldsfyrirkomulagi hlutafélagsins Vöruborgar, Smiðjuvegi 11 a, Kópavogi, en undirritaður hefur verið löggiltur endurskoðandi félagsins frá stofnun þess 1988.

Starfsemi Vöruborgar hefur frá upphafi snúist um það að annast vöru-dreifingu á Reykjavíkursvæðinu fyrir framleiðslufyrirtæki á Akureyri og nágrenni, sem jafnframt eru eigendur Vöruborgar. Stærstu hluthafar eru

Kaupfélag Eyfirðinga og dótturfélag þess, Kaffibrennsla Akureyrar hf., samtals með um 71% hlutafjárins og mikinn meiri hluta viðskiptanna.

Dreifing Vöruborgar á vörum framleiðslufyrirtækjanna hefur frá upphafi farið fram með umboðssölu fyrirkomulagi, svo að álykta verður, að framleiðendurnir séu eigendur varanna og beri eigendaábyrgð á þeim, þar til endanlegt söluuppgjör hefur farið fram. Þessi skilningur hefur endurspeglast í bókhaldi Vöruborgar og óseldar vörur í vörugæmslu félagsins ekki taldar til vörubirgða þess á efnahagsreikningi. Að þessu leyti hefur verið gerður skýr greinarmunur á umboðssölu fyrir eigendur og annarri sölu, sem fram hefur farið í litlu magni, þannig, að Vöruborg hefur keypt vörur frá einstaka öðrum framleiðendum og fært sölutekjur þeirra á rekstrarreikning og það, sem á hverjum tíma er óselt af slíkum vörum, sem vörubirgðir í efnahagsreikningi.

Samræmi er milli bókhalds Vöruborgar og bókhalds framleiðendanna, að því er umboðsviðskiptin varðar. Þannig telja fyrirtækin til sölu sinnar þær vörur, sem Vöruborg gefur upp sem seldar í viðkomandi mánuði, en ekki þær vörur, sem fyrirtækin hafa afhent til sölumeðferðar í mánuðinum. Mismunur þessa tvenns eru óseldar vörur hjá Vöruborg, sem fyrirtækin færa sér til eignar með öðrum vörubirgðum í mánaðarlok.

Við nútímasölustarf og vörudreifingu er nauðsynlegt að halda skipulegar skrár yfir vöruhreyfingar, þ. e. innkaup og sölu einstakra vara, birgðastöðu þeirra og uppgjörsmál gagnvart framleiðendum og kaupendum. Hjá Vöruborg er þessu þannig háttað, að hver framleiðandi fær afmarkað svæði í bókhaldskerfinu, þar sem á viðeigandi bókhaldsreikningum er haldið utan um vörusendingar hans til Vöruborgar, sölu á vörum hans, afslátt, sem veittur er verslunum að fyrirsögn framleiðanda, óseldar vörur og uppgjör nettósöluandvirðis.

Samhliða þessu er einnig fært sérstakt birgðabókhaldskerfi, sem á sama hátt er kaflaskipt á einstaka framleiðendum.

Í lok hvers mánaðar er gert uppgjör við framleiðendur, sem byggt er á sölu mánaðarins samkvæmt framangreindri skráningu. Jafnframt fer fram talning á óseldum vörubirgðum í hans eigu til afstemmingar á vöruhreyfingum mánaðarins.

Á grundvelli þessa uppgjörs er nettósöluandvirði mánaðarins strax greitt viðkomandi framleiðanda. Oftast er það gert með víxlum, samþykktum af Vöruborg, og eru gjalddagar miðaðir við þann eðlilega gjaldfrest, sem kaupendur hafa, þannig, að Vöruborg skili framleiðendum reiðufé nokkurn veginn jafnóðum og það verður handbært. Dæmi eru um, að Vöruborg geri upp við framleiðendur með víxlum, samþykktum af kaupendum viðkom-

andi vara. Framkvæmdastjóri Vöruborgar nefndi sem dæmi matvælafyrirtæki í Reykjavík, sem kaupir vörur til framleiðslu sinnar af KEA með milli-göngu Vöruborgar, en selur jafnframt kaupfélaginu framleiðsluvörur sínar. Víxlar, samþykktir af matvælafyrirtækinu, hafa gengið beint til KEA sem hluti af söluuppgjöri milli Vöruborgar og KEA. Sama gildir um söluuppgjör vegna eins af stórmörkuðum borgarinnar. Þá nefndi framkvæmdastjóri, að þetta fyrirkomulag, þ. e., að víxlar kaupenda færu beint til kaupfélagsins, hefði frá upphafi gilt um kaup Miklagarðs hf. og fyrirrennara þess, Miklagarð sf., og verslanir KRON. Að jafnaði þykir hins vegar heppilegast, að innheimta viðskiptaskuldanna sé sem næst skuldurumum, og er því langstærstur hluti innheimtunnar á hendi Vöruborgar.

Rekstrarkostnaði Vöruborgar var áður deilt út sem hundraðshluta af sölu fyrir hvern framleiðenda um sig, en eftir stjórnarsamþykkt árið 1992 hefur þessum kostnaði verið dreift á framleiðendur sem fastri krónutölu á mánuði. Kostnaðarútskiptingin miðar að jöfnuði í rekstri Vöruborgar og byggist á rekstraráætlun viðkomandi árs.

Pegar um það er að ræða, að verslunum og öðrum kaupendum er gefinn afsláttur frá skráðu söluverði, er í öllum tilvikum farið að fyrirmælum viðkomandi framleiðanda og afslátturinn dreginn frá við uppgjör söluandvirðis til hans. Ákvörðun annarra helstu viðskiptakjara er einnig á hendi framleiðandans, en ekki Vöruborgar.

Skemmist vörur í geymslum Vöruborgar eða reynist þær gallaðar, eru þær undantekningarlaust endursendar viðkomandi framleiðanda. Sama gildir um vörur, sem komnar eru til kaupenda, en er af einhverjum ástæðum hafnað af þeim.

Undirritaður telur að öllu samanlögðu ekki vafa á því, að hér sé um þess háttar umboðs- eða umsýsluviðskipti að ræða, að framleiðendur verði að teljast raunverulegir eigendur varanna, allt þar til þær eru seldar og afhentar frá vörugeymslu Vöruborgar, og að þeir eigi á sama hátt tilkall sem eigendur að nettósöluandvirðinu. Þessu til áréttingar skulu að lokum endurtekin helstu rök fyrir þessari niðurstöðu.

1. Í bókhaldi og reikningsskilum Vöruborgar er umboðssölunni haldið greinilega aðskilinni frá sölu þeirra vara, sem keyptar eru og seldar í eigin nafni. Andvirði umboðssöluvaranna er ekki fært til tekna og óseldar umboðssöluvörur ekki til eignar. Þetta er í fullu samræmi við bókhald og reikningsskil framleiðenda, en þar er afmörkun tekjufærslu á sölu varanna miðuð við það, þegar þær hverfa úr vörslu Vöruborgar, og óseldar vörur þar taldar með öðrum vörubirgðum framleiðenda.
2. Uppgjör á söluandvirði hvers tímabils (mánaðar) fer fram með reglu-

bundnum og formlegum hætti og miðast ætíð við nákvæmlega selt magn og söluandvirði viðkomandi mánaðar.

3. Ákvörðun almennra viðskiptaskilmála, afsláttur til kaupenda, vöru-ábyrgð og útskipting kostnaðar, er með þeim hætti, að starfsemi Vöruborgar minnir fremur á útibú eða framlengingu á söluskrifstofum framleiðendanna heldur en á sjálfstætt starfandi viðskiptaeiningu, sem vinnur að söfnun ágóða í eigin nafni.“

Geir Geirsson hefur hér fyrir dóminum staðfest framangreinda skýrslu.

Líta verður svo á, að stefndi og Samland sf. hafi verið eigendur vöru þeirrar, er Vöruborg hf. seldi fyrir fyrirtæki þessi, allt þar til sala þeirra fór fram. Vöruborg hf. seldi vöruna í eigin nafni og gaf út eigin reikninga fyrir söluandvirðinu, sem greitt var Vöruborg hf. Telur dómurinn, að Vöruborg hf. hafi orðið eigandi krafna þessara, en á móti hafi stofnast til skuldar við hina raunverulegu eigendur vörunnar, sem Vöruborg hf. greiddi með ýmsum hætti, sbr. framangreinda skýrslu, m. a. að hluta með framsali víxla, er samþykktir voru af kaupanda vörunnar og út gefnir af Vöruborg hf.

Verður því litið svo á, að víxlar þeir, er mál þetta varðar og út gefnir voru af Vöruborg hf. og framseldir stefnda, samtals að fjárhæð 14.490.259 kr., hafi verið greiðsla á skuld Vöruborgar hf. við stefnda vegna sölu Vöruborgar hf. á vörum stefnda til Miklagarðs hf. Framsal víxlanna til stefnda var því þáttur í venjubundnu uppgjöri á skuld Vöruborgar hf. við stefnda og því ósannað, að um hafi verið að ræða framsal á kröfu sérstaklega í því skyni að skuldajafna henni við skuld stefnda við Miklagarð hf., svo sem haldið er fram af stefnanda.

Ósannað er, að stefndi hafi vitað eða mátt vita, að Mikligarður hf. átti ekki fyrir skuldum á þeim tíma, er víxlarnir voru framseldir stefnda.

Staðhæfingu stefnda um, að hann hafi eignast víxilkröfurnar á útgáfudegi víxlanna, hefur eigi verið hnekkð af hálfu stefnanda.

Var stefnda samkvæmt framansögðu heimilt að nota víxilkröfur þessar til skuldajöfnunar við kröfu stefnanda á hendur sér að undanskildum víxlum þeim, er gefnir voru út, eftir að þrír mánuðir voru til frestdags, en þar er um að ræða tvo víxla, út gefna 31. 3. 1993, samtals að fjárhæð 1.851.668 kr., eða með 12.638.591 kr., sbr. 1. mgr. 100. gr. gjaldþrotalaga.

Víxlar, út gefnir af söluskrifstofu KEA, samtals að fjárhæð 356.895 kr., bera með sér, að þeir hafi frá upphafi verið eign stefnda, og var stefnda því heimilt að nýta þá til skuldajafnaðar við kröfu stefnanda, sbr. framangreinda lagagrein.

Efnaverksmiðjan Sjöfn hf. og Kaffibrennsla Akureyrar hf. eru sjálfstæðar lögpersónur, sem eignuðust víxilkröfur sínar á Miklagarð hf. vegna sölu vara sinna þangað.

Stefndi hefur eigi leitt líkur að því, að víxilkrofur þessar hafi hann eignast í sambandi við viðskipti sín við þessa aðila, og er því eigi sérstaklega mótmælt, að stefndi hafi fengið víxlana framselda beinlínis til að nota þá til skuldajöfnunar við krofu stefnanda. Var stefnda því óheimilt að skuldajafna þeim víxilkrofum við krofu stefnanda, sbr. 1. mgr. 100. gr. gjaldþrotalaga. Hér er um að ræða víxilkrofur, samtals að fjárhæð 8.594.181 kr.

Samkvæmt því, sem að framan er rakið, var stefnda heimilt að skuldajafna samtals 12.995.486 kr. við krofu stefnanda, og ber að draga þá fjárhæð frá kröfunni.

Vaxtaþáttur í víxilkrofum stefnda, 23.156 kr., hefur ekki verið sundurliðaður af hálfu stefnda og er ekki að finna í kröfugerð hans. Verður því ekki um hann fjallað hér.

Er niðurstaða dómsins þá sú, að dæma ber stefnda til að greiða stefnanda 10.469.005 kr., en það er tölulega í samræmi við þrautaþrautavarakrofu stefnda.

Dæma ber stefnda til að greiða stefnanda dráttarvexti skv. ákvæðum III. kafla vaxtalaga nr. 25/1987 á framangreinda fjárhæð frá 1. júlí 1993 til greiðsludags og að dráttarvextir leggist við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn 1. júlí 1994, í samræmi við 12. gr. sömu laga, en vaxtakrofu stefnanda er eigi mótmælt af hálfu stefnda.

Eftir þessum úrslitum ber að dæma stefnda til að greiða stefnanda málskostnað, sem þykir hæfilega ákveðinn 700.000 kr., ásamt vöxtum, svo sem krafist er.

Dóm þennan kvað upp Freyr Ófeigsson dómstjóri.

Mál þetta var upphaflega dómtekið 19. október sl., en sökum veikindaforfalla dómara tókst ekki að kveða upp dóm innan fjögurra vikna frestsins, og var málið flutt að nýju í samræmi við 115. gr. laga nr. 91/1991 18. nóvember sl. og þá dómtekið aftur, svo sem að framan er rakið.

D ó m s o r ð:

Stefndi, Kaupfélag Eyfirðinga, greiði stefnanda, þrotabúi Miklagarðs hf., 10.469.005 kr. ásamt dráttarvöxtum skv. III. kafla laga nr. 25/1987 frá 1. júlí 1993 til greiðsludags, er leggist við höfuðstól á tólf mánaða fresti, í fyrsta sinn 1. júlí 1994, og 700.000 kr. ásamt framangreindum vöxtum frá 15. degi eftir dómsuppsögu til greiðsludags í málskostnað.

Dómurinn er aðfararhæfur.